


Kerken moeten zich veel meer laten zien – dat advies geeft **Jacobine Gelderloos** in haar proefschrift aan kerkelijke gemeenschappen op het platteland. Door zich betrokken te tonen bij wel en wee in het dorp en nieuwe activiteiten te ontplooiën, kan de dorpskerk een waardevolle bijdrage leveren aan leefbaarheid.

 KIRSTEN OTTEN

ONDERZOEK

 STICHTING OUDE GRONINGER KERKEN / DUNCAN WIJTING

De blik naar buiten

Jacobine Gelderloos onderzocht hoe dorpskerken kunnen blijven bestaan nu hun kerkdiensten nog maar door een handjevol mensen worden bezocht, meerdere dorpen vaak één predikant delen en de vacatures van de kerkenraden met moeite worden ingevuld. Afgelopen september verdedigde de theologe haar proefschrift *Meaningful in the margins* aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) in Groningen.

Gelderloos: 'De blik van veel kerkelijke gemeenschappen is naar binnen gericht. Mensen focussen op de hobbels die genomen moeten worden om de eigen organisatie draaiende te houden en worstelen met vragen als: hoe krijgen we de jongeren weer naar de kerk, hoe leiden we de fusie met de kerk uit een ander dorp in goede banen en hoe moeten we verder nu we ons kerkgebouw kwijt zijn? Het lukt bijna nooit om eens echt stil te staan en na te denken over hoe het kerkelijk leven structureel over een andere boeg kan worden gegooid.' Met haar proefschrift wil Gelderloos dorpskerken dan ook helpen om op een andere manier naar haar eigen rol te kijken.

Leefbaarheid

Uitvoerig literatuuronderzoek en haar eigen ervaringen brachten Gelderloos al op het spoor van leefbaarheid: 'Bij veel kerken bestaat de wens om weer aansluiting te vinden bij de lokale gemeenschap en een meer dienende functie te krijgen, bij te dragen aan quality of life op het platteland. In het verleden ging dat veel gemakkelijker, want de dorpskerk werd door veel dorpingen bezocht en bood daardoor behalve een plek van bezinning ook een ontmoetingsplek die zorgde voor sociale interactie en een gevoel van verbondenheid. Daaruit vloeiden als vanzelf weer activiteiten voort, zoals steun voor minima of mantelzorg. De huidige zorgen over leefbaarheid op het platteland, beperken zich vaak tot het verdwijnen van voorzieningen, zoals de basisschool, bushalte of supermarkt. De rol die de kerk zou kunnen spelen blijft echter praktisch buiten beschouwing.'

Om uit te vinden hoe dorpskerken kunnen bijdragen aan leefbaarheid, was Gelderloos vier jaar lang embedded in twee protestantse plattelandsgemeenten: Asten-Someren – in het overwegend katholieke Noord-Brabant – en Schildwolde-Overschild-Hellum-Noordbroek – in de meest seculiere provincie van Nederland, Groningen. 'Ik probeerde een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van die gemeenten door veel kerkdiensten bij te wonen, maar ook vergaderingen en gespreksgroepen. Omdat ik ook graag wilde weten welke plek de kerken in de dorpen innemen en welke lijntjes er te trekken zijn tussen de kerken en de dorpingen, bezocht ik ook niet-kerkelijke activiteiten. Zo schoof ik een keer aan bij de klokkenluiders in Noordbroek, ging naar een voorstelling van het dorpsstoneel in Hellum en bezocht een lezing van de historische kring in Someren. In de dorpskroegen knoopte ik gesprekjes aan om een beeld te krijgen van hoezeer de kerk er leeft.'

Verlegenheid

De enquêtes, interviews, observaties en groepsgesprekken leverden Gelderloos een zee aan informatie op: 'Zo zag ik een duidelijke verschuiving van de traditionele functies.

In de dorpen waar de kerk naar de achtergrond is gedrongen, of zelfs helemaal is weggefallen, is de school vaak een plek geworden waar vieringen worden gehouden en mensen elkaar ontmoeten. Zo organiseert de juf in Hellum, die zelf vrijwel nooit meer in de kerk komt, adventsvieringen op de openbare school, omdat de kinderen zoveel waarde hechten aan rituelen.'

Gelderloos signaleerde bij beide kerkelijke gemeenschappen een vaak ontorechte verlegenheid: 'Er is vaak schroom om buiten de muren van de kerk actief aanwezig te zijn, uit angst voor het verwijt ziertjes te willen winnen of gewoon niet welkom te zijn.' Maar in de praktijk ziet zij hoe handreikingen vanuit de kerk juist met veel sympathie worden ontvangen: 'Toen een jong lid van de fanfare in Asten-Someren omkwam bij een ongeluk, was de dominee aanwezig bij de eerste repetitie na dit drama. De leden gaven aan zich gesteund te voelen door dat gebaar. En toen in Schildwolde een jongen zichzelf van het leven had beroofd, zat de kerk tijdens de herdenkingsdienst met oudjaar bomvol met jonge mensen die intens geraakt waren, en samen wilden stilstaan bij wat er was gebeurd. De kerk had op dat moment iets te bieden wat de dorpskroeg blijkbaar niet had.'

Allerzielen

Volgens Gelderloos is er ondanks de tanende belangstelling voor de traditionele kerk, nog altijd behoefte aan spirituele bezinning en persoonlijke ontwikkeling: 'Neem bijvoorbeeld de opmars van lokaal georganiseerde en drukbezochte Passions en de opleving van Allerzielen, waar uitvaartorganisaties op inhaken door bijvoorbeeld lichtjestichten op begraafplaatsen te organiseren. Maar ook de populariteit van gespreksgroepen en cursussen, over bijvoorbeeld rouwverwerking of levenseinde: allemaal activiteiten die perfect aansluiten bij wat de moderne kerk te bieden heeft.' In haar boek *Sporen van God in het dorp*, nieuwe perspectieven voor kerken op het platteland concludeert ze: 'Waar leefbaarheidsvragen levensvragen worden, daar heeft de kerk een rol. Daar kan de kerk iets zeggen – soms zelfs door te zwijgen en ruimte te creëren voor stilte.

Maar de kerk kan alleen écht bijdragen aan de leefbaarheid in het dorp door samenwerkingen aan te gaan met andere organisaties en instanties.' Als geslaagd voorbeeld noemt ze het Platform Kerk en Aardbeving: 'Tijdens mijn onderzoek diende de aardbevingsproblematiek zich in volle hevigheid aan. Op initiatief van een aantal predikanten, en in samenwerking met de PThU, is toen het Platform Kerk en Aardbeving opgericht. Kerken van alle gezindten, van doopsgezind tot katholiek, werken nu samen met organisaties zoals de Groninger Bodembeweging en Milieudefensie. Naast een luisterend oor en geestelijke steun bieden aan getroffen, vergaart en verspreidt het platform ook informatie.' Een kleiner en lokaler initiatief is de Dorpswinkel in Sauwerd, een coöperatie waarin de kerk participeert: 'Behalve voor boodschappen weten dorpsbewoners de winkel ook te vinden voor een kop koffie, een boek uit de ruilbibliotheek en de gezamenlijke dorpsmaaltijd.' Tijdens haar jarenlange onderzoek is Gelderloos er dan ook van overtuigd geraakt dat samenwerking de sleutel is die de kerkdeuren kan openen naar het dorp.



Jacobine Gelderloos (1985) deed tijdens haar researchmaster theologie onderzoek naar de betekenis van kerkgebouwen en hun eventuele her- en nevenbestemming, i.s.m. de Stichting Oude Groninger Kerken. Haar boek *Sporen van God in het dorp: Nieuwe perspectieven voor kerken op het platteland* is een Nederlandse bewerking van *Meaningful in the margins*, waarop zij in 2018 promoveerde aan de PThU. Tegenwoordig werkt zij bij het Dienstencentrum van de PKN in Utrecht als projectleider van de dorpskerkenbeweging. Daarnaast is zij actief bij het Platform Kerk en Aardbeving.